

Nabuchodonosor, designat mystic illam quæ toti con-Ationem Gentium & gloriam Israel foro vaticinatus est. In emendatis Grecis codicibus verba sunt imperativa modi ἀποκαλεσθαι, & ἀποδιδούσαι. In platerio quoque Romano, *lascivus*, & *exultans*, in verbo verborum ordine. Et ramen si mylcam dictam rationem sequeremur, ordo alius retinendus est, quia magis gaudium exultans de verbo denotatur, quam *lascivus*. *Israel* autem, Beatos jam triumphantibus, *Jacob*, adhuc hinc pugnantes designare dicuntur.

Ambrosianum platerium sic habet, *lexabitur Jacob*, & *exultabit Israel*, fortassis hujus rationem discriminis attendens. Quanquam quia *lascivus* simplicius quid est, ac prius; *exultare corporis gemitum importat*; videri posset primum Beatis accommodatius; viventis adhuc uitam mortalem in isto corpore, secundum. Sed Augustinus leventem magis expedita, quam sequitur & *Dymus*, Euthymius *exultationem* refert ad corpus, ob alimentorum copiam, *lascivum* adynamum, ob studia, ac meditationes eloquiorum Dei, quibus carebant Iudei obficii a Sennacherib, De Esaus mentio nulla, nec de poferis eis, quoniam incredulis periversi, reprobus non est pars gaudio isto. Sed qui poterant per gratiam Dei volentes omnes *salvatos fieri*, a captivitate liberali, propria destitutio animi, proprioque iudicio condemnati, à Diaboli laqueis noluerunt respicere, a quo caprivenientur. Tales r, Deus odit, festatores Jacob diligunt.

Quis dabit? Chal. *Quis deponeret*, aut *zubebit שָׁמַרְתָּ*? *Id maniarcheb*. Familiaris Hebreus formula. *Qui dicit*, vel *dabit*, *pro utramque e*: parent enim Operativo, Exemplum non paucum.

Ex sion.] De ipso monte dictum aliis, ex eo salutem optat, quoniam ibi erat Arca, habentque faciticia, & in eo magis exaudiens dignitatem Deus: quia ex tribu Iuda Messias futurus erat, & ex semine David, qui David regiam colo ledem habebat: quoniam inde lex extirata erat Evangelica, & verbumque Domini de Jerusalem: quoniam ad Iudeos, quorum metropolis Sion, & Hierusalem, seu ad oves Israel misus primus Messias est: talique ex Iudea futura erat, & ex Iudeo Christus & quia Sion typus eius est: unde descendit auxilium, & auxilium. *Ex Sion spece decoris eius*, Deus manifessit veniam, & de advuto Christi etiam primo Mansus in Commentario hujus nostri Psalmi locum eum interpretatur, & in Sion illum habere regnum suum. Melius de legende intelligitur, qui manuelius erit, & in quo vocabit terram m, id est, omnes homines ad iudicium, nam & Joel 3, de eodem loquens, scribit: *Dominus de Sion rugit*, & de Jerusalem dabis vocem suam, & movebitur cali, & terra. Citant preterea Eusebius, ac Origenes Itiam juxta editionem LXX. *Venit ex Sion qui liberet*, & *avertet impunitum*: Jacob: Sed in Sixtina correctione est proper Sion: quod tamen rectificat Leo Castro, qui Paulus ita citat: *Venit ex Sion qui avertet impunitum* a Jacob.

Salutare Israel.] Genitivi casus est Israel, non Ioseph, non tam nomen doct: Salutem Iraelis, quia ab eo expectari, illigie necessaria est. General nomen totius populi est Israel: hoc logo, & idem sequensimus quoque verbi synonymum est *Israhel*: ut videbimus. Euthymius secundum Iulium myicum de tempore adventus Christi, & Christianorum, explicat prædictionem esse destructionem Ierusalem, & Sion: ita ut non amplius ibi salutare, hoc est, lex Domini reciteretur, Evangelio ubique prædicato.

Salutare.] Legi Psalmi non versum decimum sextum de hoc vocabulo.

Quum averterit Dominus captivitatemples sua.] Ego aterpius, quum converterit. Hieronymus: *Quando reduxerit*, Platerius Ambrosianus: *In convertendo dominus*. Romanum. *Dum averterit*. Potest etiam ex Hebreo בְּשֻׁבָּה, *Quum reverti fecerit*. Videtur Interpres Latinus legit *decepit*, quod in Psalmi quinquagesimo secundo q, *Quum convertorit*. Avertis dominus captivitatem, eam collendo, quæ est pena & miseria: *Convertit captivitatem captiuos libertati restituendo*.

Exultabit Jacob, & *lascivus Israel*.] Hec Augustinus idem putat esse Jacob, & Israel, exultare, & lascivus, & Hieronymus alludentes ad etymologias, exultare Jacob dicit ob supplicationem vitiorum, quae hic sit: *Israel* lacri, propter visionem Dei. Sed *Israel* nomen alias esse cum eodem Hieronymo alias r, offendimus, eis verum est, non coronandum, aut vilorum Deum, nisi qui legitimi certaverit. Eusebius, Athanasius, Origenes, Euthymius volunt indicari, ut peccato auctoritatem praesoribus, senecluti quod mandatum est, servet. Euthymius finem non pro eo, quod ultimum, sed quod perfectum est, accipit nempe in virtute: Helychius pro auctoritate Christi, Argumentum quoque fatis facile. Deliberat qualem oportet esse habitatorem, & ministrum Tabernaculi, quod David transferret in domum suam, nec non Montis Dei, externi quidem, corruptibilis, argue-

mat.

Versus.] Psalmus David.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requietet in monte sancto tuo?

IMPLICISSIMUS, ac sine difficultate TITULUS. Quamvis autem quidem legant: *Eis in sancto in finem*, ut Complucentes, & Regii Codices, & Euthymius ac Helychius: negat Basiliss, legi debore, rationem quoque dans, quia de justitia, & alia virtutibus docens, nos debet adhortari, *in finem*, ne peccato auctoritatem praesoribus, senecluti quod mandatum est, servet. Euthymius finem non pro eo, quod ultimum, sed quod perfectum est, accipit nempe in virtute: Helychius pro auctoritate Christi, Argumentum quoque fatis facile. Deliberat qualem oportet esse habitatorem, & ministrum Tabernaculi, quod David transferret in domum suam, nec non Montis Dei, externi quidem, corruptibilis, argue-

materialis, & per Synecdochen totius eriam *Terra sancta*, ut quidam volunt; sed sub quodam typo spirituallis, nempe cum Ecclesiæ, cum Beatitudinis, & dominicæ coelestis, ac incorruptibilis, quod maxime mereatur nomen *Terra viventium*, & *regionis vivorum* b, sed disserit, ait Athanasius e, *coenopoli*, quali sit *civitas regni calorum, canibus decimali quartum Psalmum*. Quem si Propheta de hoc, subiecti reponunt Dei, formularum certum bene vivendi tradidit præceptum cum Proximo, quoniam Dilectio ejus, *legis et plenitudo d*. Potest item videri, sibi ipsi Propheta respondere, quod faciunt nonnumquam homines, ut scipios magis exercitent, monent, accendant, Remigius ait dialogismum esse Filii, & Patris. Præter alios narratores, integrum librum in declaratione istius Psalmi Jacobus Pagnocctus Minorita insumpit ante annos duos & septuaginta.

Quod attinet ad textum primi versi, perspicuum est interrogatio, quis habeatur dignus habitatione, & centeri numero habitatorum civium, atque domesticon Dei, intra ipsum Ecclesiam hic militantem, & ibi in ecclœ triumphantem: quarum erat rerum tabernaculum, mons Sion, figura, quibus in locis velut in regia peculari quadam modo ipse habitabat Deus, & ad ea cultari possunt. Levitas, & alios præterea tamquam familiares admittebat. Inhabitationis solitus terra promissionis requiebat quidem probos mores, quos toties legimus Deum exegisse, quum de ea danda sermonem faceret, & recnon, Patria chistamqam premium virtutis ipsorum promisit: *Ex idem potio multo jure de cœtu ipso religio* Synagogæ cœnendum: at omnia illa infusa contingebat ipsius: Paulusque cerebro meminit tabernaculum coeli, & ipsum celorum habitaculum vocat *Sion* s, sicut & Joannes k: ac tabernaculum Dei cum hominibus: immo & David m, ait le habitaculum in tabernaculo Dei in cœlo, & in fine istius Psalmi non commovendum in eternum, sicut qui faciat quæ: quum tamen qui haec fecerunt Ezechiel, Daniel, Jeremias, aliquie sancti viri ex omni terra promissionis exterminati sunt, & captiui abducti. Major autem fine cubito ad (spirituallæ & eterna consequenda bona, & ut adnumeraret inter versus Ecclesie filie, & incolas celestis beatitudinis, probitas & sanctitas requiriunt: & nisi abunde virtus iustitia nunc nostra plus quam Scribarum & Pharisæorum, non solum que facta erat, sed & qua sincera, non intrahimus in regnum calorum n, quoniam omni cui moulidatur est, multum quiesceret ab eo, & cui commandaverunt multum, plus potest o, ab eo. Hec autem locum adhuc majorum habuit in clericis, & Ecclesiasticis cultri divino dicatis.

Similiter questionem responsioneque in XXXIII. Psalmo repemimus: *Quis ascendens in montem Domini, &c.* Et apud Itiam q: nisi quod simili quærit, qui possit habitare cum igne deorum, & ardoribus tempestatis, videlicet in Inferno. Talius præterea Christi response: si vis ad vitam ingredi, serua mandata, ad questionem: *Quid boni facias, ut habeam vitam aeternam?*

Etsi vero inter Psalmos, ut sunt nunc dispositi, non est necessario tentiarum nexus, & orditatem Theodoretus, & alii obseruant, rationem in isto trahi, ac remedium captivitatis liberanda, de qua postrem præcedentis Psalmi verbis mentio facta est; atque quomodo ad meliorem reduci conditionem omne hominum genus valeat, peccatis corruptum. Asterius, & Basiliss ajunt, eum priore Psalmo ne unum quidem Propheta certaret, qui bene faceret, morentem, timore plenum stuporem animo, conformatum ob grastante & depolitante errore, Deum, ipsam hi interrogare. Notavit id etiam Remigius, Thomas, Hugo, Eusebius, Arias, Ruffius in numero mylierum adverbi, ut sicut quarta decima luna immolabatur agnus s: ita hic quadam lucis plausitudo, & beata latitudo significetur. Haymo distinguunt decem virtutes in Psalmis enumeratas, quæ Christi potissimum convenient.

Dominus.) Redet talis qualis proponitur Deo, ut pote de te maxima, quamque oculis non vidit abique ipso r, & cujus etiam comparande viam solus idem demonstrare potest. Domine, dicit Thomas u, nefissem quo vadis, & quomodo possumus viam scire? Qui habitabit in tabernaculo ad infinitum? Qui nativo solo, præterim sterili, deferto, paupere, ad opimum, dives, nobile, celebratum habitatorem invitat à Principe, præterim ut ibi latè imperit, ac uberes inde proventus capiat, quamvis propria patria linguisce sit, non exulare, vel peregrinari existimabut sed meliore patriam ac quietissime: Patria est enim, ubique bene x. Lorini in psal. Tom. I.

Interrogationis vis & usus c.

x Nau 3, 6

Amas 3,

Ep. ad Corin-

tianum,

y I Tim. 13,

x 2 Thess. 1,

z in 1 J. 5, 10,

x de Tanc.

g. 2.

de Petri omi-

nium San-

ctus.

Diapha-

nous taber-

naculum fui,

Petrus mor-

tem appella-

lativit.

b 2, Ep. 1,

14.

c 1, Ep. 2,

21.

d Eccl. 12, 7,

e Ep. ad Corin-

tianum ut-

dum tabu-

num que pe-

tinent ad

carmen.

f 2, 21, 2,

Turianii

sententia.

g. 3 de Dog-

chara.

h Joan. 6, 54,

i Hoc loco,

k Ep. 9, 11,

l Luke 16, 9,

m Ps. 83, 2,

n P. 26, 5,

o Ps. 44, 5,

Origenis

expofitio.

p Ps. 90, 10,

q Ps. 9, 19,

Bucellii,

r 2, Cor. 5, 6.

s Lev. 25, 23

Exodus 25,

t Ps. 103, 5,

u 1, 40, 21,

v 2, 10,

w 2, 10,

x Cuius, Tus.

M 3

IIa

Non mentitur quis dicitur mendacium: inistico fenu verum potest esse, vel ambiguus sermone; quod si nunc fumatur, cuncta coram etiam dicta approbat, que sunt interdum mendacia. Quod Micheas dixit: Utinam non esset vir babens spiritum, & mendacius potius loquerer, communis quoque habet omnium loquendi modus, quo significat quis non quidem velle mentiri: sed quod praevideat, aut pronunciet id, quia malum est optare ut non contingat. Denique quod per se malum, nullo profito communi potest vel ad quilibet vitandum malum. Non sunt facienda mala, ut veniant bona. Non indiget Deus mendacio nostrum. Ad hos praeceptos, ac praeceptos Canones qui attendunt, omnes excusationes menendi facile excludunt. Curandus ellenor, quicunque dacio permittit ut Principibus, tamquam ellenor medicamentum, Plato dicit: quod univerbi concedit cunctis, magni vitandi mali causa, vel boni consequenti, Caius, &c. Legi prater Augustinus fuit, Gregorius, & Aristotelem. B. Valde notabilis Antimus, Nicomedensis Episcopi, exemplum, qui se quis convivio etiam exceptaret, latellibus, a quibus quereretur, nec cum agnoscibant quis esset, manifestavit: cumque illi respondentes Tyranno dicserent, cum inventri non potuisse, ne mentirentur, cavit, ac ultra etiam coldem contra lecutus, Tyranno se prodidit.

Omitto disputationem, qua pasto peccati possit, non loquendo veritatem in corde, si hoc intelligamus de sola cogitatione, vel iudicio. Pendet ex generali questione de subiecto peccatorum, five prater voluntatem aliud subiectum sit, five non: sine voluntatis consentu nullum peccatum est. Nihil quoque dico de iudicio temerario contra Proximum. De his Paniscolus hoc loco.

Qui non egit dolum in lingua sua] Hieron. Non efficiat in lingua sua. Cajejan. Non exploravit super lingua sua. Pagnini. Non obclutus est, aut, Non accusavit super lingua sua. Vatablus. Non obclutus, vel, derribus lingua sua. Campensis. Non circumvenit, aut, Nulli nocere fuisse lingua sua. Arias: Non inceps super lingua sua. Chalda non faciliter derribit lingua sua: קְרַשׁ כִּלְשָׂנָה וְאַחֲלָה קְרַשְׁתָּה בְּלִשָּׁנָה. Vatablus: Nec sibi probo indigne affectus vicinum suum; aut, non est convitatus vicinissimo, et, non familariter uebutur. Arius: Non lexit, nec tolle, passimque est coram sibi nomen ac famam socii, & protinus sui. Eusebii: Non est obclutus, & illius explorat mores ut reveler, infamet, traducat, defterat, aculeret, vituperet, caluniorum. Fratres Ioseph, qui venerant in Agriorum, simulans adversus illos iram appellavat: מְרַגְּלֵים, exploratores. I. Expofit præterea interpres alibi accundit verbo verbum in Hebreorum. Per dolum omnia illa recte fun significata: de quo dictum alio Psalmom: de derelictione autem ac delatione in Commentario Ecclesiastico.

Ceterum ex illa formula, ut quis dicatur incedere super linguum nisi viderit alia, quibus aliqui cito lingua dicunt, labique lingua posponit in columnam, linguum transire in terra: וְלֹא בְּשָׁבָב, dominabile. Linguan, os, labique eger custodia, officinque, et linguan velut scirem equum, qui se fons faciliè executus, neminem domare posse. Quoniam facile mouetur lingua, & labatur in lubrico, legi Augustinum, & quomodo debet domari.

Laianus, in tradendis morum præceptis videtur mihi hunc imitatus locum totum aut similem viginti tertii Psalmi. Caverter cetera ne quis mentitur unquam decipiendi, aut nocendi causa: nefas enim esse, cum, qui veritatem studeat, in aliqua re efficiat, atque ab ipsa quam sequitur veritate discedere: In hac statu, virtutumque omnium via nullum mendacio locum esse: itaque viatorem verum, ac justum non dicatur illud. Lucilianus:

Hominis amico ac familiari non est mentiri meum. Sed etiam inimici atque ignoti existimatum non esse mentiri suum, nec aliquando commissum, vel lingua interpres animi à fenu & cogitatione disceder. Hominem perficie justum videtur. Scriptura describere, quid sit sine dolo; ut alias notari. Detestatur exdem Scriptura non modis lingue dolos, sed etiam oculos dolosos, aures, pedes, lachrymas. Legi prater Psalmum quintum, & undecimum, jam declaratos, ex Jeremias

Accepit nono h. & ex Proverbii cap. 26. e in Sarcis litteris exempla corum, qui sunt cum dolo locuti; sunt fermentis cum Eva d., Cain cum Abele, Levi & Simon cum Sichimontis, Saul cum Davide de centum præputiis Philistinorum, David cum Uriah, Joab cum Abner, & Amala i. Herodius cum Magis, Judge cum Canticis, Phariseorum cum eodem de centu Cefari dando m. & de adultera.

Nec fecit proximo no malum. Hieronimus, amicus suo. Omnis proximus amicus nobis est, & amandus est, quamvis vicinus non amet, sed inimicus sit. Non evita duxatxat sinistra de alio iudicia, & verba perniciosa, sed etiam damnata, ne facta, dicta, tentativa latur. Est verò malum multiplex circa bona fortuna, vitam, famam, corpus, animam, necessitudine junctos. Nec iniuria quidem, dannovo provocatus reprehendere malum debet. Caverre quisque debet diligenter, ne quamdiu inimicum fascula faciat: & si quis extiterit rampaturus, inquit, quem antè citavit, Lactantius, qui bona & iusto faciat injuriam, elementorū moderatōrēs, & ultorū non sibi affirmit, sed iudicio Dei servent: Ipse injuriam non inficit: illatam sibi non vincit: malique hæc de causa concensu, dummodo semper boni franguntur officio, malumque. Beatus vir qui facit hoc: & opus suum manu manu. Beatus vir qui facit hoc: & opus suum manu manu.

Ambrofus q. 7. Palmaris locum interpres de vitando dolo ac fraude non in contractibus tantum, sed & in quavis alia re, nimis in bonis exteris, furando, vel impediendo: in honore ac fama, dissipando: falsa, occulta via inveniendo, vel augendo, bona negando, minundo, malitioso reticendo, aut interpretando: in corpore, percutiendo, debilitando, deformando, vulnerando, mutilando, occidendo: in anima per fallam doctrinam, prava confusia, incitamenta turpia, mala exempla, mala scandalia.

Et opprobrium non accipit adversus proximos suos.] Hieronimus, & Cajejan: Opprobrium non sufficit super propinquum suum. Pagninus: Non detulit opprobrium super propinquum suum. Campensis: Socio suo non inservit, vel, non affectis ignominia vicinum suum. Chalda non faciliter derribit lingua sua: וְלֹא בְּשָׁבָב, dominabile. Vatablus: Nec sibi probo indigne affectus vicinum suum; aut, non est convitatus vicinissimo, et, non familariter uebutur. Arius: Non lexit, nec tolle, passimque est coram sibi nomen ac famam socii, & protinus sui. Eusebii: Non est obclutus, & illius explorat mores ut reveler, infamet, traducat, defterat, aculeret, vituperet, caluniorum. Fratres Ioseph, qui venerant in Agriorum, simulans adversus illos iram appellavat: מְרַגְּלֵים, exploratores. I. Expofit præterea interpres alibi accundit verbo verbum in Hebreorum. Per dolum omnia illa recte fun significata: de quo dictum alio Psalmom: de derelictione autem ac delatione in Commentario Ecclesiastico.

Et propter hoc est, quod peditus inquirit ac deferit aliena dicta factaque, ac velut lingua viam sibi facit, & insinuat iste in alterius amicitudine, & illius explorat mores ut reveler, infamet, traducat, defterat, aculeret, vituperet, caluniorum. Fratres Ioseph, qui venerant in Agriorum, simulans adversus illos iram appellavat: מְרַגְּלֵים, exploratores. I. Expofit præterea interpres alibi accundit verbo verbum in Hebreorum. Per dolum omnia illa recte fun significata: de quo dictum alio Psalmom: de derelictione autem ac delatione in Commentario Ecclesiastico.

Ceterum ex illa formula, ut quis dicatur incedere super linguum nisi viderit alia, quibus aliqui cito lingua dicunt, labique lingua posponit in columnam, linguum transire in terra: וְלֹא בְּשָׁבָב, dominabile. Linguan, os, labique eger custodia, officinque, et linguan velut scirem equum, qui se fons faciliè executus, neminem domare posse. Quoniam facile mouetur lingua, & labatur in lubrico, legi Augustinum, & quomodo debet domari.

Laianus, in tradendis morum præceptis videtur mihi hunc imitatus locum totum aut similem viginti tertii Psalmi. Caverter cetera ne quis mentitur unquam decipiendi, aut nocendi causa: nefas enim esse, cum, qui veritatem studeat, in aliqua re efficiat, atque ab ipsa quam sequitur veritate discedere: In hac statu, virtutumque omnium via nullum mendacio locum esse: itaque viatorem verum, ac justum non dicatur illud. Lucilianus:

Hominis amico ac familiari non est mentiri meum.

Sed etiam inimici atque ignoti existimatum non esse

mentiri suum, nec aliquando commissum, vel lingua

interpres animi à fenu & cogitatione disceder.

Hominem perficie justum videtur. Scriptura describere,

quid sit sine dolo; ut alias notari. Detestatur ex-

dem Scriptura non modis lingue dolos, sed etiam oculi-

dolos, aures, pedes, lachrymas. Legi prater Psalmum

quintum, & undecimum, jam declaratos, ex Jeremias

tertius sensus. Tercium sensum tradit Antonius Agellius, posito A quando quis expobrat munera in aliis collata; elici posset quartus diversus sensus, ut quis non modo non faciat Proximo malum, sed neque quā bene ci faciat, expobret, verū afflueret gratique id faciat.

Quod vero attinet ad eos, qui detrahentibus dant aures, non facile judicari posse an sint peiores detrahentibus, negant Hieronimus, & Bernardus: nec enim clementes detractores, si desinent libentes iis auditores. Mirus inest auribus pruritus, & volupta incredibilis detrahentes audiendi, vel propter odium aliorum, vel invidiā, vel cupiditatem alicuius rei; vel quod audiens placet, si bxi existimando et meliorem alii; vel quoniam laua, quorum habet le socios audiri, leviora ducit criminis, exculpabitur vel quod deditus otio, loquaxque, laetitia alienis audiendi, & exentiendi dicti sacra factis. Augustinus, Possidit rete, in triclinio conspicuis scribi characteribus volvit;

Qui quis amat dictis absentem rodere vitam, Hanc mensam vestram non ascerit esse sibi.

Iudicium convive quidam Epicopinus obseruant, exclamavit: Aut delendos veris, aut sibi de mensa furendum. Idem Augustus x, valde celebrat matrem suam, quod cum foris de abiente maledici ab aliqua audiret, non prodebat alteri de altera, nisi quod ad eas reconciliandas valeret. Subdit hoc pacrum videri bonum posse, nisi turbas pieiem innumerabiles, tristis experti celerit, nescio quae forrenda pestilenta pectorum latissime pervergant, non solum iratorum inimicorum iratis iniunctis proderet, sed etiam que non dicta sunt addere: cum contra animo humano parum esse debet inimicitias hominum nec excitare, nec angere male loquendo, nisi etiam extinguere bene loquendo studerit.

Versus ab Aquilino tri. elinio scribi juss.

X Conf. c. 9. Aquilinus aquila in re matrem maxime celebatur.

Opprobrium porro, & expobrationem, & expobrare docent idem Basilius, Euthymiusque semper in malam partem accipi, qui vocantur Graeci δόξα, οὐδείς τοι, nec unquam in delinquentum utilitatem, & correctionem alium, sed tendere ad iritionem, & confusionem versari autem circa humanos errores, corporis mutilations, alios carnis defectus: infotunia quoniam nobiliter accidunt, qualis quoque sterilitas, quam scribens de Elizabeth Lucas a δόξαις, opprobriis, appellat: & que commiserationem, non contumeliam merentur: Paulum in Admonitionibus ad Timotheum, & reprehensionem quidem, exhortationem, & interpretationem præcepisse, nunquam expobrationem: Autorem Ecclesiastici & caverre, ut quis non delicta hominum avertentem se à peccato, neque improprietate, que unico verbo Greco κακός [qui ibi exprimitur]. Nihilominus de Christo Marcus dicit, quod expobravit incredulitatem Apollolorum, ὅτι οὐδὲν, ut omnitem Matthæum scribent, quod copie expobrare, δούλους, civitatis, in quibus facte sunt platiante virtutes eius, quia non egunt perniciem. Forstent per catachresin expobrare, et quocumque modo coargere. Nam propriè loquendo, Jacobus dicit: Dem inproperare, κακός, fecit expobrare collata prius, cuius nova petit, si nimirum ingratis non sit, ut facere stultus. Secundum, qui paucis dent, docet quod Cicero & vocat αἰσχύλον genus hominum, commemorando quae contulerint: quoniam, ut Terentius, φέρετον κακόν γε κακόποιος εἴδη μητρῶν beneficis; & Demosthenes, Τὸ δέ τοιδε ταῦτα πολὺ περιτελεῖται, κακόποιος εἴδη μητρῶν beneficis. Hoc vero, beneficia sua commemorare, & canere, ab expobrationem absit. Deus populus l.

I. David, Salomon m, & Jerobeam filio Nabath per Ahiam prophetam, Christus civitatis nonnullis, & genere, gloria, passimque ac vulgo habentur in pietro, nihil ducamus: magni vero facimus, ac laudem eos, qui Deum timent, coluntque, licet apud homines abjecti sunt contempti, humiles obscuri: Postremo, ut si quid alteri sub iurejando, Deoque teste promitterimus, præstemsus, nec datum fidem fallamus.

Chrysostomus, & præcedentis & sequentia demonstrat Davidem perinde, ut hoc loco præcepit, sic executus re ipsa, ejusdem ad hoc probandum afferens Prophetam testimonia. Opera præsumit in ejusdem lectio. Arnobius Christum ostendit omnia fecisse.

Ab illud deducit in confessu ejus malitiam.

Hieronimus: Despicit oculis ejus improbus. Pagninus, Vatablus, Cajejanus, Campensis: Contempnit, five, Dixerunt in oculis ejus, resoluti, aut expobrare & abominabilitate, id est, qui contemnit meritorum obsecra sua, eum iustus averatur: vel, Qui despiciit se in oculis suis, abicit se, hoc est qui ceteras adhuc dictas virtutes habeat, ob illas non offertur, ne sperniat quoniam, ut Publicanum Pharisæus: verum eximiat le iurellem servum z, quemadmodum Clarius explicat, & Vatablus, & suis, ac ex professo Panicos, versionem similem Hebrewantibus sequens, nempe: Et uilius reputatur in oculis suis, & abominatur eisipm. Chalda quoque Paraphras eumdem indicat sensum: Qui despiciens est in confessu suo, & contemptus. Sed iuxta interpretationem confectionis ab Augusto, Julianiano Episcopo Nebris, hoc modo jungi debet prioribus illa verba: Ορθροῦν μητρῶν πολὺ περιτελεῖται, κακόποιος εἴδη μητρῶν beneficis. Tertius dicit: Ορθροῦν μητρῶν πολὺ περιτελεῖται, κακόποιος εἴδη μητρῶν beneficis. Ex tribus istis expositionibus prima duxatxat contentanea est editione nostra, atque communis sententia Patrum: quam præterea confirmat antithesis membrorum fequentis in quo timores Deum glorificari dicuntur, magnive fieri: nec fieri videtur oppositio inter contemptum despectumque, & eos qui timent Deum. De-

spicere & contineat non valent, quin alii communiceant, & effundant. Legi Chrysostomus, Hieronimus e, Gregorius e.

Judicis, p. 19. 10. Sed ut in initium revertamur, viri justi est, probra, dedecora, calumnias, injurias, quidvis a iudice, qui fama laeti queat alterius, exciperre iurisdictus auribus: immo si audiens compolatur, tacere, sed vulnus, nutu, feruuntur, qui posse cuncte ratione vindicare, ac propellere hoc malum; iplaque vulnus laeti trititia temeritatem illam nubem, imbravem, tamquam borealem & aquilonalem vento, dispergit; præterea exculpare, elevate, inimicatu que dicuntur: si nihil aliud proficiat, intentionem bene interpretari: denum compati: nullo autem modo accipere opprobrium, sed amputare, longinque removere, immo interficere quodammodo. Andiū verbum aduersus Proximum tuum, ait Author q. Ecclesiastici, communitur in te fidens, quoniam non te diuimus, nempe velu veneamus, quod quis non evomit. Subdit autem & duas elegantes alias similitudines: prægnantis, que docent paritas, doloribus torquetus, quareque qua ratione exoneret: & sagitta confusa, qui eam omni ope conatur extrahere: Tal es effi qui quisque de alius auditorie maria, se contineat non valent, quin alii communiceant, & effundant. Legi Chrysostomus, Hieronimus e, Gregorius e.

Tertium, in fidei sententia, explicans quod facit, & contemnit, quem deliperit: alii apud ipsum, & contemper-

pt. Ex tribus istis expositionibus prima duxatxat contentanea est editione nostra, atque communis sententia Patrum: quam præterea confirmat antithesis membrorum fequentis in quo timores Deum glorificari dicuntur, magnive fieri: nec fieri videtur oppositio inter contemptum despectumque, & eos qui timent Deum. De-

spicere & contineat non valent, quin alii communiceant, & effundant. Legi Chrysostomus, Hieronimus e, Gregorius e.

Maligus. Πλούτος ἀνέρων improbus fatus, qui est improbus: qui nequerit agi: ut **אָנֹתָה** nimis proprie abicitus cum fastidio, repulitus, contemptus, abominabilis, reprobatus, reprobatus p̄ cito Jer. B cognomine argenteum reprobum: **וְנִזְמָה** nimis. Quamvis autem significare possit B eum, qui se reprobet, & contemnit, id etiam non omne, quod in se vide, & contemptibile est, ut antea vidimus nihil minus LXX. quos editio nostra sequitur de male, & improbo homine intellectur, nec non Patres omnes; ex quibus etiam quidam **צָרָבָלְדָה** de Diabolo peccati primo auctore. Praterea licet est reverit **malignus**, qui a Domino improbatur, propterque culpan ab eo abjectur, tamquam improbus: cui divinus iudicio se vii justus accommodans, eudem abicit; & nihil dicunt, tamen voces dicitur Graeca Latinaque, nec non etiam Hebraea, iudicium illud divinum non indicant: quid quid Agellius dicat.

quid Agellium dicat.
Magi reflect non honorare, ac magnificare improbos, quamlibet opibus & dignitatibus ornatos; ne improbitas ea ratione incirclet virtus in gloriam jacet, defatur, contemptur. Legē Marthatis iudicium quād sit pīri pendenda talium felicitates: præterea Davidis s. 1. Machab. s. 2. & seq. d. 1. & 3. seq. f. d. 1. & 2. seq. g. d. Attamen nec odio haberi persona debet: nec qua infint bona, viupetari; nec honor, qui dignitati officio, potestat convenient, negari. Abique exceptio- C nes honores, & vestigia, & obedientiam debitum redere oportet. Ceterum illa sola decunda bona, ut præcipit Augustinus, quæ justos faciat, solisque iustis posuit competere.

dom qui ligat lapinem in rōta, ut si proposito reataque, aut ita, ut ipse faciendo vulnereatur: sic rem fact mox periturum in ipmetu fūto, quiet ho- norem imperit, vel qua fibimet noceat. Tertio, ut inepit lapis vītia, & communis illigatur purpuræ ita qui honore, cui minimè convenit, communicat. Le- gē Janensis in Proverbia.

Potest demum hue inspectare de Silenis Alcibiadi vestitus proverbius, quo denotantur hi, qui multo pī te ferunt minus foris, quām intus, & in animo clauſum teneant: ideoque non ranti frant ab imperitis. Usurpa- tur, & declaratur à Platone, et de Socrate, mul- tisque differi Collector adagiorum. Ongō nata pro- via, quæ in aliis est, in aliis non est. Propterea plau-

Timentes autem dominum glorificat. JA timore denominatur quis exaltè omni virtutem præditus, ut alibi ostendit. Magna in judicis perversitas, ut bonum maius, contraope dicant homines, potentes cœnabas lucem, & lucem tenebras, & amarum in dulce, & dulce in amarum, ac, vicefusim judicent secundum faciem hæc, & ex animo suo præroperiatur omnia. Qui autem dicitur, *Qui dicit deus in celo est*, *et non dicitur*, *Qui dicit deus in terra est*, *est deus deitatis*. *Ubi ergo est deus?* *Qui dicit deus in terra est*, *est deus deitatis*.

3 Ier. 15. 19. *et aquos iudex sis, et rectus affitum, cum Deus ap-*
k Jean. 15. 19 *pettela quos suum i. Prædicti Christus discipulos odio habi-*
bendos a mundo, quia de mundo non erant: & qui
mundanis Patrem nolent, nec ipsum: quo modo de
1 Exod. 5. 2. *Hebreorum profectis Deum ignorare Pharaon, nihilis*
misib. 10. & *quae facere, liberos dimittere nolebat, sed in servitia*
& seq. *& mancipia vexava.*

n P. 1. 18. 17 *David hic noster p[ro]f[ess]or natus honoratus amicos dicit: Da-*
n[ost]ri, quem tanto faciebat: facientes prævaricationem ode-
re. Declinantes ad se malignum non cognoscerebat: de-
o T[er] 100. 3. *drabat enim Præximo per lequebat: Quam superba, &*
seq. *infatib[il]e corde non edebat, facientes in superbiam habita-*
re dominum non sinebant: lequentes iniquam removabant

Qui iurat proximo suo, & non decipit. I) Juramenti religio, ac fides sancta est, debentque convenire, &
pacata, ac omnes contractu: præterea iurati, si honesti sint, inviolabiliter tervari. Christianis licet jura-
re & docui alibi aduersi nonnullos Haereticos & quo
f[ac]to illicitum, prohibitumque a Christo est, & ita, &
Patribus reprehendi in totum videatur, nempe ad ca-
vendam occasionem perfuerit; ut hoc nota loco Basili-
hus: qui præterea docet iuramento nomine hic & aliis
loqui quandoque non verum iuramentum, sed immuta-
blem de re quam affirmationem indicari, vel pro-
missionem, vel decreatum. Idem habent Asterius, Ni-
ccephorus, Euthymius.

d Exod. 9.
e Mat. 5. 3.
f Hamil-
ton, Recrea-
tiones
g Damocles obedi-
ti Epist. 13.

plan. 12.75 re dominus non sinebat : *longentes iniquas removet etiam ab oculis suis* : *in manus*, confitimque interficiens omnes peccatores : affectos advocabat fideles : **13. Rec. 2.9** ministrorum ambulantes in via immaculata ; Christus mi-

De aliis netent. De alio meminit prope Thyanam Philostratus *Avers.* [Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem non accepit. Qui facit haec non commovetur in eternum.] qui pariter perjurio procrearet pustulas vomicalaque noxias, tñcneque ne posset indecedere, sed veluti affixus craniis coram ipso deplorat calamitatem, perjuriumque palam proferetur. Prodit simile quidam Plinius *b. 28. cap. 5.* de amico Oachan in Bithynia: de fonte in Atticis pia Dionysius, & apud eum in Perigei Rheneum: de Arcadio Aristoteles: de Styge in Arcadia Herodotus, & aliquę permulki, quos Tiraquellus citat in Alexandro *f.* ubi & de Palmonie subteraneo loco. Indi, Strabone *b. 11. cap. 15.* in perjuries, tam *z. 11. 12. 13.* perjurio convictus effet, digitos extremos manus pedumque decubabant; Romani, ut scribit Gellius *z. 1. loco su-*per precipitabant, & Cicero *b. 1. 2. 3.* perjurii pœnam divulgavit, ut si quis ex se ferre posset. Dia-

per praeceptum patrum, et deinceps auctoritate ecclesiasticae confirmatae. **Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.** I Pecunia Latinum nomen latius notum, vel a pecudis impensis imago, vel a corio ipsius Hebrew vocant **argennum**, Græci quoque & Galli **χρηστός**, **χρηστός**, **ἀργεντόν**, **argenteū**. **Usura** idem Hebri, nominant **מִשְׁנָה** **נִסְחָבָה**, quia veteri mortis de alienis aufer bonis: Graci **us patrum**, quod ex ferili fructu colligat, quasi sensu dictas, ob seum: quam analogiam perpendit Nyctenus /, & Balbus, addens parturitionem mortoris in mente aliarum, a veluti mortuum iperini fons matris uterum peremptum. Idem obseruat Ambrosius /: & **usura** ab aliis esse, quod ut **vespertilio**, ita illius **patrimonium** scanduntur. Leo x sensu **pecunia sua vocis anima**: discere quoque potuit anima, id est, vita illius, qui ad ultimam accipere cogitur, quia **pecunia** **sanguis**, ac vita discitur, quo feliciter haec luctentur. Restet etiam **tempus** **risus**, sensu **funis** laqueumve. **Dare ad usuram** hoc loco de eo intelligitur, qui mutuam dat pecuniam, accipere enim ut subvenias tuis necessitatibus, non est malum. Advertis avaritiam in genere alias dixi, y, multa supponit alia que dicantur. **Usuram illegitim esse definiit Concilium Vienense** sub Clemente V. z. Cujus oppositum errorem fecutis sunt schismatizici Græci, testi Guidone Carmelita /, & Albanenses, ut refert Antonius /, & præterea Carolus Molinæus e, qui Iohannem excessivam prohibeti docet.

deo magnum damnum. Melior adhuc lectio est **לְהַרְבָּה**, quod significat cum articulo, & littera indicante, **סֹכֶם**, quae littera **תִּ** indicans ad demonstrans, licet non ordinari, ponit tamen aliquid post articulum. Cetera que sunt in hoc Psalmi, ad aliis pertinent; idcoque non videtur ullo pacto commoda illa alia interpretatione de his ipsius afflictione.

*Non decipit, sed dicit. Non est deponens, id quod iuravit non infirmans, infringens, defluens. Hebrei
אֲנַיְשֵׁנָה lo isamir. Non mutabit: qui autem mutat,
decipit, ac etiam evenerit, &c. Quare non est necesse
suspicari cum Agellio lectum a Septuaginta
אֲנַיְשֵׁנָה lo isamir, quod significat: Non decipit, rebellavit, ac
lo isamir, quod significat: Non defecit, rebellarunt, ac*

Vers. 5. Exempla profana & sacraria. Inabilitates conservatae. Juramento. etiam hosti. lo immo, quod significat: Non desisti, rebellavit, at tenuerat, &c. Ergo intentus, laude dignam esse, ac premio, qui cum jurat, fidelite praebat: est ipsi sumptu per te juramentum laudabile non sit, quemadmodum Psalmus quartus: *Uscimini, & nolite peccare*, significat inter alia: Si irascimini, cayte ne peccatis. Insistit hanc exempla profana & sacra inviolabilitates conferuntur iuramento etiam hostibus dat. Celsib[us] in hoc At. D. viii. Regulus, & Saguntini. David etiam, qui quecumque hic præcipit, fecit, ut Chrysostomus ostendit, Jonathas factum juramentum tandem seruavit in filio Me- hujs Psalmi quem numerat decimum tertium; con- flando ex primo & secundo unicum, ex Ezechielis 37: et ex Deuteronomio 1. Apud Lucam ait Christus **per eatus pessicaribus sanctorum, ut recipienti equalis, etiam est, cum pacto, ut qui exigit mutuum, mutuet etiam ali tempore.* Ex quo sequitur, multo peius esse illud, cum exigere ultra fortem, five ex pecunia eius, quae hie exprimitur, hinc ex quavis alia ita, contracta que, ut habetur in Levitico 25, & Deuteronomio 23.

iam hodi-
nus bas-
tibus.
m. 15. p.
18. 12.
a. 6.
Corocota
pradonis
impunitas
p. 1. 1. 6.
q. Reg. 25.
22.
13. Reg. 4.
44.

enam factum juramentum ad id quod in inscri-
ptione phiboleth: Jolie id quod Gabonitis dedit s. cuius
violati à Saula pena posteri ejusdem gravissimis lue-
rantur. Corocota pradoni proscripto ignoravit Augu-
stus, & viginti quinque mille aureos donavit: quod
ut libet se ad pedes eius abjecisset, quem intellexisse eam
lumum promisse illi, qui ipsius ut de perdulere
p. Si res iurata, mala; recindendum juramentum;
quale Davidis de perpendo Nabal: aut si est periclio-
sa vel iuranti, vel cui juratatur, vel Reipublicæ: po-
fremo non alfringit, si exhibita conditio non servetur,
quale Salomonis ad Semeir.

argumentari, cum Aristoteles, Cato & aliique Ge-
tiles quis iniquitatem viderint, & leges, ac judices
usuras, ut Augustinus & etiam scribit, reddi iubentur.
Fanerari Cato dicebat esse huminam occidere. Cicero
Augustinus, Antonius, & trucidare.
super lura
Faneri, & velox inops & uaria trucidat.
Ambrosius d., si fuerit dimicari, Lactantius e., Iustini
quodammodo, ut ex alteris necessitate praderis. Ari-
phanes f. vocabat a Deo, seruam quamdam. Et len-
Molinus tamen, ac ante illum tensile Armacanum di-
tron, contra quis oatur uulcan non esse: ac ipso id
dicitur.

